

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

1919 - AUREL LAZĂR ÎN DISPUTA DINTRE DOCTRINA REGIONALISMULUI ȘI CEA A CENTRALISMULUI
- documente (3)-

Dr. Augustin ȚĂRĂU

Oradea, 25 decembrie 1919 – Știre în legătură cu înființarea în Oradea a unei „Bănci Comerciale Române”, cu acționariat și direcțiune mixtă româno-evreiască, partea românească fiind alcătuită din importante personalități politice, printre care și dr. Aurel Lazăr, dar care instituție financiară se ocupă cu comerț ilicit, activitate care a atras confiscarea unor mărfuri și arestarea celor în culpă, măsuri anulate însă de prefectul regional al poliției, rudă cu cei inculpați.

Ce se petrece în Bihor?

Într-un număr mai recent al „Patriei” i se făcuse un tablou nespuse de trist celui mai mare județ românesc. Aflăm acum, din sursă cât se poate de bună, niște lucruri de necrezut. Dar iată faptele:

Banca românească „Bihoreana”, dimpreună cu Evreii de la „Egyesület Bank Takarékpénztár”¹, au înființat un institut financiar cu numele „Banca Comercială Română din Oradea Mare”. Membrii în direcțiune sunt, din partea românească: domnul Aurel Lazăr, fost șef de resort; Iosif Diamandi și dr. Victor Bolchiș; din partea evreiască: Lichtamnn, Schenker, Popper și Pogány Arthur.

Fătul hibrid și monstruos, care s-a născut din împerecherea lăcomiei de bani a celor două rase, s-a pus pe lucru.

Dr. Bolchiș, șeful poștei (!) și unul dintre șefii băncii, e veșnic pe drumuri în căutare de marfă, de vagoane și permise. Și afacerile merg strună. Cu persoane așa de marcante în direcțiune, s-ar putea oare să nu obții tot ce-ți trebuiește?

Banca aduce petrol, aduce zahăr, se fac învârteli minunate! Dar iată un incident neplăcut:

Comisia de examinare a prețurilor îi dă în judecată pe domnii Bolchiș și Lichtmann pentru că au vândut zahărul cu 30-40 coroane. Poliția din Oradea Mare, prin sentința nr. 3964/1919, îi condamnă la 18 luni închisoare și confiscarea alor 39.455 kgr. de zahăr. Grea pacoste pe biata bancă!

Dar la ce sunt rudele, dacă nu să te ajute, când ți s-a înfundat? Ni se afirmă că prefectul regional de poliție este rudă cu domnul Bolchiș, că domnia sa ar fi dat ordin poliției să nu vândă zahărul, până nu se va rosti și a doua instanță. Măsura de față vrea să fie un indiciu că sentința poliției are să fie nimicită. Ni se mai afirmă apoi că domnul prefect regional de poliție a dat acest ordin înainte de a fi cunoscut, pe cale oficială, starea faptelor.

Și încă ceva. În timp ce domnul Bolchiș, șeful poștei, bate drumul Clujului și al Galațiului în interes de afaceri, la poșta din Oradea Mare, care este pepiniera volantelor din Pesta, două eleve române sunt silite să facă jurământul de credință în ungurește și pe Constituția ungurească.

Sperăm că ministerele competente vor face lumină și rânduială în acest colț românesc năpăstuit, care se chiamă Bihor.

Gazeta Transilvaniei, nr. 270, din 25 decembrie 1919, p. 1

Brașov, 5 februarie 1920 – Apel către unitatea Partidului Național Român din Transilvania, lansat de organizația acestuia din Brașov, îngrijorată de tendințele centrifuge ce se manifestă tot mai des în sânul partidului și a intențiilor fruntașului Octavian Goga, și a grupării sale, de a se alia cu formațiuni politice din București.

Spre disidență?

- Semnificația campaniei contra Consiliului Dirigent -

Încă în memorabila Adunare Națională de la Alba-Iulia, s-a spus că autonomia Ardealului se va păstra numai până în momentul când se va întruni Constituanta. De destinele Românilor din Ardeal se va hotărî, de la această dată înainte, la București, și unificarea va fi completă. Constituanta s-a întrunit, și prin urmare instituția cărmuitoare politică a Consiliului Dirigent nu mai are rezon de existență.

¹ „Egyesület Bank Takarékpénztár” = Societatea Bancară de Economii - n.n., A.Ț.

-2023 -ANUL IULIU MANIU !

Cetatea Cavalerilor

NR. 4(32) APRILIE -2023

2

Atât domnul Maniu, cât și tovarășii dânsului, au fost pregătiți pentru lichidare și nu mai este decât o chestie de timp. Înființarea de directorate nu va fi desigur o schimbare de firmă, ci o schimbare reală, căci nu se vor păstra atribuțiile actuale omnipotente ale Consiliului, ci vor fi organe inferioare, subalternizate complet ministerelor din București.

Când este așa de sigur acest lucru și de lungă vreme hotărât, nu putem înțelege de ce s-ar mai face atacuri și s-ar duce o campanie violentă contra Consiliului Dirigent. Lichidarea nu se poate face peste noapte, ci ea pretinde un anume timp fizic. Și ne doare că această campanie, pornită chiar de unii frați ardeleni, poate avea alte dedesubturi, poate urmări alte scopuri. Această mână lungă, ce lucrează după culise, se va descoperi într-o bună zi. Să nu se uite însă că rezultatele campaniei au efecte imediate, care ne îndreptățesc să ne îngrijorăm.

Unii frați ardeleni, mutați la București, par a se îngloda în partide istorice, adică în partide care nu pot reprezenta nimic, ori foarte puțin, ca spor în democrația nouă românească. S-au lăsat cucerți de un mediu care-i dezbracă de unele calități distinctive pe care le aveau până nu au trecut în umbra unor politicieni bucureșteni.

Atacurile contra Consiliului Dirigent au această semnificație dureroasă. Se iscodește motivul de a provoca ruptura. Dar se uită consecințele? Dacă se va face ruptura, adică dacă în Partidul național s-ar ivi dezbinări, de pildă dacă domnul Octavian Goga, cu gruparea *Renașterei Române*, ar trece sub firma tachistă ori averescană, s-ar obține rezultate mai frumoase pentru viitorul țării noastre? Ne îndoim. Pentru că am spus-o prea des că noi nu ne putem ralia decât la grupările cu care avem o afinitate oarecare sufletească, de principii, de înalte concepții politice, de reale reforme pentru biata națiune. Și urmărind spiritul care a însuflețit Partidul național în trecut, aici se găsesc cele mai numeroase garanții și posibilități că se va lucra cu conștiință, consecvență, energie, cinste și sinceritate la introducerea unui regim sănătos și binefăcător pentru Români din toate colțurile țării. Înrudirea o avem la naționaliștii-democrați, la țărăniști și nu-i nevoie să ne subalternizăm unor grupuri politice al căror spirit, după multele indicii ce se dau, nu au evoluat decât puțin sau peste tot nu.

A părăsi cu ușurință un steag de lungă durată, sub care au trăit două generații crescute în spiritul de luptă cinstită, fără stratagemе politice, înseamnă a face dovada unei prea mari mobilități de conștiință, care detrage mult din demnitatea de luptător întreg și hotărât. Și domnul Goga și tovarășii au uitat deja că mai fac parte din Partidul național.

Cu frățească loialitate ne întrebăm îngrijorați dacă domnul Octavian Goga, fratele și redactorii *Renașterei Române*, precum și cei care se atașează dânsilor, mai fac parte din Partidul național și dacă nu se gândesc la efectele, puțin edificatoare pentru mulțime, că într-o vreme când este așa de necesar să consolideze o colectivitate puternică, așa cum e Partidul național, și inspirată de datoriile de a face o operă constructivă, durabilă, de a statornici odată împrejurările, caută dezbinarea, fărâmițarea puterilor și cu atâta ușurință se atașează unor grupări cu foarte puține sufragii în țară.

Ne-ar plăcea dacă acei care fac parte din Partidul național, și înțeleg motivele superioare pentru care este necesitate să rămână sub flamurile lui, s-ar înțelege cu inimă de frate și, înainte de a face campanii și a provoca spectacole în fața publicului român, dezorientat, și a străinătății, care nu-și mai poate face o icoană limpede a situației de la noi în urma diversității de opinii, ar dezbate între ei toate chestiunile. Și domnul Maniu și ceilalți factori ai puterii ar asculta cu bucurie orice convingere loială și documentată, înainte de a se prezenta pe arena de luptă.

În clipa când un guvern, constituit în majoritate din bărbați de stat din Ardeal, ia frânele țării, nu este nevoie să suspectezi continuu și să susții îndărătnic o campanie de presă și o acțiune după culise. Aceasta se știe bine în cercurile domnului Goga. De ce atunci o paradă de prisos la o lichidare, când s-ar putea vorbi deschis, dacă există profundă deosebire de vederi și imposibilă înțelegere?

Străformarea cea nouă în conducerea treburilor publice în Ardeal corespunde principiilor de descentralizare, respectate azi în toate țările. Ea se va face, se va termina în 15 Martie. Evident, cu subordonare completă și directă ministerelor din București. Așa pretinde unitatea țării. Dar pe cât este aceasta de necesar, pe atât se impune ca și conducerea centrală să respecte situațiile provinciale, adică să aibă toată înțelegerea față de nevoile locului și să înlăture arbitrariul inerent birocratismului.

De ce să fie acum prilej de dezbinare? Nu s-a dat nici o lămurire, întrucât anume frații ardeleni ar fi mai aproape de tachisti și averescani. Ca aderenți devotați ai democrației românești, nu putem vedea punctele de apropiere și de legătură. Nu va bate odată ceasul regretului?

Gazeta Transilvaniei, nr. 23, din 5 februarie 1920, p. 1

București-Alba Iulia, 2 aprilie 1920 – *Apel-manifest lansat de conducerea Partidului Național Român din Transilvania alegătorilor ardeleni, prin care, după ce prezintă reușitele realizate de reprezentanții partidului pe plan legislativ în primul parlament al României Mari și cele ale guvernului condus de ardeleanul Alexandru Vaida-Voevod, amintește de căderea guvernului și dizolvarea parlamentului, provocate de Partidul Național-Liberal și cere alegătorilor să se mobilizeze pentru următorul scrutin.*

Partidul Național Român cătре Națiunea Română

Guvernul condus de fruntașii Partidului Național a căzut. Primul Parlament al României, ales prin votul obștesc, a fost dizolvat și alegătorii sunt chemați din nou ca să se rostească.

Partidul Național Român se înfățișează alegătorilor cu fruntea ridicată, ca să le dea socoteala de ceea ce a făcut.

Încă înainte de alegeri, în cursul anului trecut, Partidul Național a înfăptuit dorința veche de zeci de an de zile a poporului român, din Transilvania, Banat și părților ungurene, de a da pământ sătenilor și votul obștesc tuturor bărbaților vârstnici².

² Ajunși la vârsta majoratului – n.n., A.Ț.

Cetatea Cavalerilor

NR. 4(32) APRILIE -2023

3

Reforma agrară și votul obștesc sunt și rămân meritul acestui partid, care de 70 de ani întrupează gândurile poporului românesc.

Ajuns în parlamentul din București, Partidul Național a înțeles că menirea lui cea mai înaltă este de a desăvârși unirea noastră cu Patria-mumă și de a lucra din răspuțeri pentru democratizarea vieții publice în România nouă, asigurându-i liniștea și hotarele în afară.

După cum în vechea Ungarie partidul nostru a fost în fruntea tuturor naționalităților și partidelor care lupta pentru dezrobirea jugului de felurita nedreptate ungurească, tot astfel în țara nouă și întregită, Partidul Național a venit să reprezinte cu aceeași tărie conștiința națională românească și având mai presus de toate în grija sa interesele masselor populare de la sate.

La guvernul țării, dând mâna cu partidele democratice din parlament, patru luni am luptat luptă directă și cinstită, pentru ca să îndrumăm țara pe calea rânduiei noi și bune. Gândul nostru a fost statornica grijă de a închea alcătuirea noului stat românesc în toate încheieturile sale și de a face ca poporul de la sate, talpa țării, să fie împărțit de o soartă mai bună, de un trai mai îndestulat, de tot mai multe libertăți și drepturi pe pământul țării unite, puternică și fericită.

Românii din Transilvania și părțile ungurene au fost scăpați de robia ungurească prin voința lor și prin jertfe de sânge uriașe ale fraților noștri din Regat; voiam ca prin munca noastră cinstită și democratică, românii din Transilvania, Banat și părțile ungurene să-și arate mulțumirea, dezrobind și ei, la rândul lor, pe țaranul din vechiul Regat, din robie, sărăcie, înapoiere și lipsă de lumină.

Lucrarea binecuvântată a Partidului Național la guvernarea țării a fost însă zădărnicită. Fără vreo vină din partea acestui partid, guvernul, din care dânsul făcea parte conducătoare, a fost demisionat și parlamentul dizolvat. Putem să arătăm că în scurta noastră cărmuire, parlamentul și guvernul, conduse de fruntașii acestui partid, au săvârșit lucruri vrednice de mândria noastră.

Într-o clipă de grea încurcătură, guvernul prezidat de domnul dr. Vaida-Voevod a făcut cel mai mare gest de curaj, iscăbind tratatul cu Aliații, care ne-a scăpat de nenorocirea unei politici de dușmănie cu marile puteri ale Americii, Franței, Angliei și Italiei. Fără jertfa nobilă a guvernului Vaida-Voevod, țara noastră s-ar zbate și astăzi între război, foamete, lipsă cumplită, în prada nesiguranței și fără altă nădejde, deci umilirea cumplită a unei pocăințe întârziate.

În lupta grea cu dușmanii noștri de veacuri, ungurii și rușii, primul ministru, domnul Alexandru Vaida-Voevod, a izbit uneltirile ungurești ale contelui Apponyi, la Paris și la Londra, și și-a încununat fruntea cu slava nepieritoare a unor fapte istorice. El, ardeleanul, a smuls Aliaților la Londra dezrobirea definitivă a fraților noștri din Basarabia de sub cnutul rusesc și era pe pragul de a încheia și cu Ungaria pacea dreaptă și atât de mult dorită.

Lucrarea parlamentului a fost întârziată, căci guvernul nu a găsit nici un proiect (plan) de lege pregătit. În scurt timp a alcătuit un șir întreg de planuri sau proiecte de legi, care în parte au și fost votate și ridicate la putere de lege, iar în parte slujesc ca temelie la lucrarea noului guvern de astăzi. Între aceste legi și proiecte amintim pe cele pentru împrumutarea sătenilor în Basarabia, Transilvania, Banat, în vechiul Regat și în Bucovina. Legea nouă a dreptului de vot universal pentru țara întregă, legea desființării Consiliului Dirigent, legea jandarmilor, legea chirilor, care apără pe micii chiriași de la orașe, legea universităților, legea atât de însemnată a despăgubirilor de război, legea împrumutului național, care să scape țara de faliment, legea pentru înfrânarea speculei, legea contra îmbogățitorilor de război, birul pe lux și pe averile mari, darea progresivă pe venit și multe alte legi de cea mai mare însemnătate.

Numai căderea guvernului și dizolvarea parlamentului au împiedicat ca aceste proiecte (planuri), gata lucrate, să ajungă legi votate și consfințite cu semnătura Majestății Sale Regelui.

Nicăieri în țara nouă alegerile comunale nu au avut loc, afară de Transilvania, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș. Meritul acestui lucru este tot al Partidului Național Român.

Departate de a fi stearpă, lucrarea de patru luni a guvernului și parlamentului a dat deci roade bogate și foloase trainice pentru o oră și dezmințe clevetirile vrăjmașilor noștri.

În curând congresul Partidului Național se va întruni la Alba Iulia. El va putea să asculte darea noastră de seamă și să judece lucrarea partidului.

Noi însă, în clipa în care nu mai avem parlament, ne îndreptăm glasul către alegătorii români din Transilvania, Banat și părțile ungurene. Ei nu vor uita că Partidul Național este purtătorul steagului de cinste al luptei naționale de la 1848 încoace, vreme neîntreruptă vreme de 72 de ani de zile. El a zdrobit jugul unguresc ce ne apăsa de o mie de ani, el a făcut unirea cu Patria-mumă și cele două adunări istorice de pe Câmpia Libertății, în 1848, și de la Alba Iulia în 1918. Sunt două glorii ale acestei alcătuirii politice a poporului nostru din Transilvania și părțile ungurene.

Încă de la 1848 încoace, întemeietorii lui au dovedit că toate năzuințele noastre pleacă, nu de la o concepție politică provincială, ci de la marea idee a unității patriotice și urmăresc ca țintă finală strângerea tuturor românilor într-un singur stat național.

Un astfel de partid, care reprezintă calea celei mai glorioase lupte naționale și celei mai înaintate pretenții ale civilizațiunii, nu poate să piară. El are încă un mare rol de îndeplinit în încheierea definitivă a unității naționale și democratizarea țării. Strânși în jurul acestui partid, rânduri dese și solidare, vom apăra în viitor aceste idealuri scumpe poporului nostru și facem apel la alegători să ne acorde și pe viitor încrederea lor nestrămutată în lupta pentru înfăptuirea programului nostru.

Partid de ordine și de tradiție, el vede în Coroana Română și în Dinastia Română un simbol scump al unității naționale și o pavăză a tuturor aspirațiilor populare.

Trăiască Majestatea Sa Regele Ferdinand!

Trăiască Dinastia Română!

Trăiască România Mare, nedespărțită și unită pe veci!

Trăiască Partidul Național Român!

Comitetul Executiv al Partidului Național Român

Dr. Iuliu Maniu, președinte
Dr. Gheorghe Adam
Ioan Agârbiceanu
Dr. Iosif Blaga
Dr. Valer Branisce
Sever Bocu
Dr. Romul Boilă
Dr. Lucian Borcea
Dr. Tiberiu Brediceanu
Dr. Vasile Chindriș
Dr. Liviu Cigăreanu
Dr. Iuliu Coroianu
Dr. Gheorghe Crișan
Dr. Victor Deleu
Dr. Aurel Dobrescu
Dr. Gheorghe Gârda
Vasile Goldiș
Dr. Emil Hațeganu
Ioan Iosif
Dr. Gavrilă Iuga
Dr. Demetru Lascu
Dr. Aurel Lazăr

Dr. Sever Dan, secretar
Dr. Vasile Lucaci
Dr. Iancu Meșianu
Dr. Sever Miclea
Dr. Valer Moldovan
Dr. Victor Moldovan
Dr. Gheorghe Moroianu
Părintele Ioan Moța
Inginer Eugen Munteanu
Dr. Voicu Nițescu
Dr. Aurel Nilvan
Dr. Victor Onișor
Ioan Pop
Dr. Ștefan Cicio-Pop
Gheorghe Pop
Dr. Mihai Popovici
Dr. Vasile Saftu
Dr. Coriolan Stern
Ioan Teculescu
Dr. Alexandru Vaida-Voevod
Dr. Aurel Văleabu

4

Covocare

Comitetul Central Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, Banat și părțile ungurene, convoacă pe ziua de 24 aprilie 1920, nou, orele 10 dimineața, la Alba Iulia:

Congresul Partidului Național Român

având următoarea ordine de zi:

- 1) Raportul Comitetului Central Executiv;
- 2) Alegerea unui comitet spre a face propuneri:
 - a) privitoare la situația politică;
 - b) privitoare la întregirea programului partidului;
 - c) privitoare la noua organizare a partidului;
- 3) Alegerea noului Comitet Central Executiv.

Vor participa cu vot activ:

- 1) Toți foștii parlamentari, membrii ai partidului, făcând parte din corpurile legiuitoare dizolvate;
- 2) Câte doi delegați ai fiecărui cerc electoral;
- 3) Câte cinci delegați ai fiecărui județ din Transilvania, Banat și părțile ungurene.

Toți președinții circumscripțiilor județene și de cerc ale partidului nostru sunt invitați a convoca pe membrii partidului la o adunare publică prealabilă, spre a proceda la alegerea delegaților ce urmează să participe la congres.

Cu excepția foștilor parlamentari, delegații vor fi înzestrați cu mandate speciale, semnate de biroul organizațiilor locale ale partidului.

București, 31 martie 1920

Comitetul Central al Partidului Național Român

Secretar,
Sever Dan m.p.

Președinte
Iuliu Maniu m.p.

Notă: Ub comitet va organiza cvartiruirea delegaților în Alba Iulia.

Gazeta Transilvaniei, nr. 74, din 10 aprilie 1920, p. 1

Brașov, 25 aprilie 1920 – *Interviu acordat „Gazetei Transilvaniei” de fostul premier Alexandru Vaida-Voevod, în care înaltul demnitar își exprimă opinia că procesul de centralizare a României Mari, laolaltă cu provinciile Basarabia, Bucovina și Transilvania, nu se poate realiza doar prin decrete-legi emise de la București, ci printr-o unificare a sistemelor economice și financiare ale fiecăreia dintre aceste provincii cu cele din vechiul Regat și eliminarea tuturor discriminărilor care mai persistă ca urmare a funcționării pe mai departe în aceste provincii a sistemelor vechilor imperii defuncte, din care s-au desprins ele.*

Unificarea reală

- *Interview cu domnul Alexandru Vaida-Voevod -
fost președinte de Consiliu*

În năzuința noastră de a aborda toate problemele de importanță pentru consolidarea statului nostru, cu seriozitate și obiectivitate am adresat domnului dr. Alexandru Vaida-Voevod, fost președinte Consiliu, să binevoiască a ne da lămuriri cât mai complete. După articolul asupra politicii externe, publicat înainte cu două zile, domnia sa ne-a acordat acest interview.

Bărbații de cădere, cu sincere sentimente de a colabora la prosperarea patriei, care nu se lasă răpiți de avalanșa agitațiilor zgomotoase și fără scrupule ce s-au dezlănțuit acum peste țară, vor înțelege din declarațiile de aci ale domnului Vaida că vechii conducători ai Ardealului au o caldă dragoste față de neamul nostru întreg, că nu sunt nicidecum sectari și regionalști, dimpotrivă ei îmbrățișează problemele în toată complexitatea lor și văd netede drumurile sigure ale evoluției noastre normale, fără salturile mortale periculoase ale unei unificări repezi, pripite și defectuoase,

Opinia publică românească se va pătrunde de justețea convingerilor profesate de conducătorii Ardealului. Întrebat de noi asupra condițiilor necesare pentru a se face adevărata, reala unificare, domnul Alexandru Vaida ne-a declarat următoarele:

Orî sub ce formă s-ar manifesta curente de nemulțumire într-o țară, ele își au, în ultimă analiză, izvorul în conflicte de interese economice. Fățiș ori latent, aceste conflicte pot exista între diferite clase sociale, ori între clase sociale și între guverne.

Arta de a conduce bine o țară constă în a le evita și, odată conflictele izbucnite, în a le înlătura și a le reduce măcar la un minim posibil. Gradul în care un om politic răspunzător știe să satisfacă acestei arte, ori - lipsindu-i pătrunderea - să o compromită, îl califică pe unul de bărbat de stat, pe altul de politician.

Conflictul permanent de interese economice ce a existat între Ungaria agrară și între Austria industrială, cât și între șesul Ungariei, locuit de maghiari, și între părțile ei muntoase, locuite de nemaghiari, a pricinuit destrăbălarea politică internă a monarhiei austro-ungare și în consecință prăbușirea ei.

Slovăcime era menită depopulării. Producția de cereale, oricât ar fi fost de intensificată, nu putea fi suficientă. Emigrarea creștea din an în an.

Transilvania era supusă unui alt tratament din partea guvernelor maghiare. Noi românii eram jertfiți unui sistem de pauperizare lentă, în favoarea elementului maghiar și prin intermedierea acestuia.

Statul, cu toate mijloacele de care dispunea, căuta să compenseze populația maghiară pentru dezavantajele economice ale provinciei muntoase, dezavantaje impuse din cauza însăși a avantajelor economice firești ale șesului.

Conducerea întregii vieți de stat în Transilvania era în mâna maghiarilor transilvăneni, din ministere până la comună. O parte în conducere aveau și sașii, în proporție cu forța reală prin care puteau contribui la paralizarea românismului.

Protecționismul aplicat față de secui (*Székel akczio*), activitatea Ligii Ardelenești (*Erdély Szövetkezet*), opreliștea de a vinde ori de a cumpăra pământ, serveau spre întărirea elementului maghiar și a celui sășesc și spre slăbirea elementului românesc în Transilvania din punct de vedere economic.

Astfel, centralismul „ideii de stat maghiar” era, relativ la Ardeal, o ficțiune. În realitate Ardealul - și Banatul - în ceea ce privește maghiarismul, era guvernat, în vederea unui scop național, după alte metode decât restul țării și era guvernat mai mult decât autonom prin maghiarii din partea locului, în cooperare cu alți maghiari de origine ardeleni.

Nici o lege, nici un decret ministerial nu se aducea fără a fi fost mai întâi supuse unui studiu temeinic, din punctul de vedere al efectelor momentane și îndepărtate ce le-ar produce asupra stărilor din Transilvania. Cei mai rutinați oameni politici maghiari transilvăneni erau în fruntea anchetelor confidentiale și între codificatori. În asemenea chestii de importanță vitală pentru statul și neamul lor, maghiarii nu cunoșteau partide. Liga Ardelenească (*Erdély Szövetkezet*) avea de șefi pe ministrul de Interne, Ugron, pe baronul Kemény, pe contele Bethlen etc., toți transilvăneni.

Guvernul nu lua nici o inițiativă fără de avizul prealabil al Ligei, și cu câtă dibăcie rafinată au priceput maghiarii să compenseze dezavantajele economice ale populației maghiare de toate clasele sociale din Transilvania muntoasă, ca să nu se simtă preferată, prin favorizarea solului de care de la natură se bucura, populația șesului ungar!

Nu-mi permite nici timpul să tratez tema în toată complexitatea ei. Voiesc numai să ating chestia, ca cei cu răspundere să fie avertizați.

Sper că domnii Mocionyi, Goga și Tăslăuanu, sfetnici ardeleniști răspunzători ai Maiestății Sale și totodată conducătorii guvernului din București în chestii ardeleniști, se vor dovedi bărbați de stat pregătiți și pricepuți.

Pentru mine, cât am fost prim-ministru, în mijlocul preocupărilor cu marile și grelele probleme impuse prin situația externă, chestia provinciilor nou alipite a format preocuparea mea principală. Recunosc că nu aș fi găsit curajul să cuez a mă atinge de problema unificării Basarabiei și Bucovinei, ori să-mi permit chiar a face în privința aceasta propuneri Maiestății Sale Regelui, fără o foarte temeinică și prealabilă studiere a ei la fața locului și fără un acord perfect cu cei mai distinși experți fruntași din acele provincii.

Și oricât de bine mi se pare că voi fi cunoscând complexul atât de variat al problemelor transilvănene, totuși nu m-aș fi încumetat să încerc a „unifica” de azi pe mâine, cu o trăsătură de condei, ceea ce numai prin crearea condițiilor prelabile de așezăminte bine chibzuite și prin munca altruistă a multor, multor oameni bine pregătiți, pe cale evolutivă, se poate unifica, iar nu printr-un petic de hârtie.

Consiliul Dirigent? Rău, bun, era numai un mijloc spre scop. Un instrument pentru unificare. Experiența numai ne-a arătat ce e bun, ce trebuie conservat și ce e rău, și prin urmare înlocuit ori înlăturat din mecanismul de reală unificare numit „Consiliul Dirigent”.

„...nu m-aș fi încumetat să încerc a unifica de azi pe mâine, cu o trăsătură de condei, ceea ce numai prin crearea condițiilor prelabile de așezăminte bine chibzuite și prin munca altruistă a multor, multor oameni de bine, pregătiți, pe cale evolutivă, se poate unifica, iar nu printr-un petic de hârtie...”

Cetatea Cavalerilor

NR. 4(32) APRILIE -2023

6

Între oamenii care nu se lasă conduși de alte interese decât de ale neamului și țării, între oamenii de bine și de pricepere politică, nu putea forma obiect de ceartă chestia reorganizării Consiliului Dirigent pe cale legală – dar nu prin decret absolutistic.

De aceea, chestia aceasta nu m-a neliniștit nici un moment. Mult mai grea mi se prezenta problema unificării economice. Transilvania, sub raport economic, și după Unire a rămas în situația ei veche. Toată schimbarea este numai că a făcut o întorsătură de 180 grade a raporturilor sale economice, astfel încât de prezent șesul nu bate în concurență munții Transilvaniei dinspre apus, ci dinspre răsărit. În Regat – așa susțin agronomii experți – grâul semănat în porumbiște, înainte de a fi cules porumbul, dă o recoltă mai bogată la hectar decât pământul de dincoace de munți, chiar și dacă a fost mai întâi gunoit și de trei ori arat.

Prin disparitatea între coroană și leu, populația rămasă cu coroane a pierdut miliarde și miliarde în favoarea populației care posedă valuta în lei. Cu toate stăruințele miniștrilor provinciilor nou alipite – căci Bucovina suferă ca și noi din cauza coroanei, iar Basarabia din cauza rublei – nu s-a făcut nimic.

De ce? Dacă a fost o neglijență, cine este vinovatul ori vinovații? Dacă a fost o intenție, cine s-a îmbogățit cu aceste miliarde pe seama populației de dincoace de munți, din Basarabia și din Bucovina? Guvernul meu a căzut la timp ca să nu poată analiza chestia aceasta.

Iar acum, după ce poporul, silit să se folosească de un an și jumătate de coroane și de ruble, pierzând miliarde după miliarde, cum să se facă unificarea monetară fără ca această populație să fie din nou păgubită cu alte miliarde? Iată una din preocupările grele ce le avem înaintea problemei de unificare. Căci unificarea financiară satisfăcătoare trebuie să formeze premisa și baza unificării sufletești.

Îmi dădeam seama că dacă guvernul prezidat de mine nu ar reuși să găsească un aranjament cinstit, poporul de dincoace de munți, cel din Basarabia și din Bucovina ar fi cuprins de cea mai adâncă și îndreptățită nemulțumire în contra politicii de unificare din București.

Și fără date statistice este destul de neclară pentru orice om cinstit, care nu voiește intenționat să pervertească faptele, fiind mituit ori interesat. Unificarea valutei nu se poate face reducând coroana sub 50 de bani decât sărăcind, în numele unificării, poporul român de dincoace de Carpați. Maghiarii, evreii și sașii, cu un cuvânt ne-românii, chiar și reducându-le averea până la $\frac{1}{4}$, încât coroana să nu valoreze decât 25 bani, tot ar mai rămânea cu ceva. Ei sunt bogați, dar românii, de la opincă până la vlădică, ar deveni cerșetori și sărăntoci. În loc de oameni liberi, s-ar vedea condamnați a fi slugile maghiarilor, evreilor și sașilor.

Chestia aceasta avea însă și o altă latură. Dările pe care le plătește poporul de dincoace de munți și din Bucovina, atât dările directe cât și cele indirecte sunt cu mult mai mari decât dările din vechiul Regat. Din aceste dări s-a plătit și s-a susținut întregul aparat administrativ, justițiar etc. dincoace de munți, căci guvernul central nu a contribuit de la Unire încoace decât cu circa un miliard și ceva pentru Transilvania, pe teritoriul căreia se găseau peste 100.000 de soldați, cu tot aparatul de rechiziționat. O sumă mică, dacă ne dăm seama cât a costat numai, de exemplu, întreținerea căilor ferate, ale minelor etc. și cât de redusă e valoarea banului.

Cât timp să mai țină această deosebire în cheia de dări? Cum să procedăm ca să plătească și populația din restul României întregite în aceeași proporție dări directe și indirecte ca și poporul din Transilvania, Banat și părțile ungurene alipite prin hotărârea de la Alba Iulia de vechiul Regat? Iată grija cea mare a guvernului prezidat de mine.

Mai sunt și alte chestii economice ce ating foarte simțitor interesele vitale ale poporului de dincoace de munți, chestii care chiar și în mijlocul grijilor mari și al muncii istovitoare de care eram copleșit, cât am stat la Paris și Londra, mă nelinișteau și a căror soluție norocoasă speram să o pot găsi. Căci numai găsind-o, ar fi putut guvernul prezidat de mine să încerce a pune bazele solide ale unei serioase acțiuni de unificare. Fără de soluționarea echitabilă și prudentă a chestiei financiare, unificarea, în loc să se realizeze armonic, s-ar întârzia și s-ar compromite.

Cu decrete-legi nu se poate trece prin tangentă pe lângă acest adevăr. Cum au procedat ungerii în privința Transilvaniei, am schițat la început. Cei storși am fost noi, românii transilvăneni. După ce, precum am zis, situația economică a Transilvaniei și azi e aceeași – țară muntoasă legată de țară de șes – numai întoarsă cu 180 grade, fiecare guvern român are datoria ca pentru poporul român transilvănean să întoarcă în mod mulțumitor cu 180° și roata sorții economice financiare. Să oprească profitul leului în paguba coroanei, ca să nu piardă românii de dincoace de munți încă câteva miliarde peste cele pierdute, să grijească, unificând valuta, ca să nu fie păgubit acest popor mult încercat, din nou, cu miliarde și să înceapă „unificarea” unificând dările, ori sporindu-le pe cele din țara veche, ori scărițându-le pe cele de dincoace de munți.

Să nădăjduim că domnii Tăslăuanu, Mocsonyi și Goga vor ști, cu perspicacitatea de bărbați de stat, să soluționeze aceste probleme fundamentale ale unificării.

„Unificarea” nu e permis să profaneze, abuzând demagogia de sus, de această vorbă sfântă. Unificarea reală este aceea a coordonării frățești a condițiilor financiare și economice. Odată înfăptuită această unificare reală, cea ideală, a sentimentelor, se va închea de la sine. Dar nu prin decrete-legi!